

Δuo λόγια για την Τασούλα Τσιλιμένη, Διευθύντρια του περιοδικού KEIMENA

Γιαννικοπούλου Αγγελική
Καθηγήτρια Τ.Ε.Α.Π.Η. – Ε.Κ.Π.Α.
aggianik@ecd.uoa.gr

Η Τασούλα Τσιλιμένη είναι πλέον Ομότιμη Καθηγήτρια του Παιδαγωγικού Τμήματος Προσχολικής Εκπαίδευσης του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, από το οποίο συνταξιοδοτήθηκε έπειτα από 25 χρόνια ευδόκιμης υπηρεσίας στο Τμήμα και 46 συνολικά στην Εκπαίδευση. Ξεκίνησε την επαγγελματική της πορεία εργαζόμενη επί εννέα χρόνια ως νηπιαγωγός και συνέχισε ως Σχολική Σύμβουλος πριν μεταπηδήσει στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση. Παράλληλα με τις επιστημονικές της δημοσιεύσεις, ανέπτυξε σημαντική συγγραφική δραστηριότητα, με λογοτεχνικά έργα αρχικά για παιδιά και αργότερα και για ενήλικες. Η επαγγελματική της διαδρομή και προσφορά εκτείνεται σε τέσσερα αλληλένδετα επίπεδα: ως ερευνήτρια της Παιδικής και Εφηβικής Λογοτεχνίας, ως πανεπιστημιακή δασκάλα με σταθερή παιδαγωγική παρουσία, ως συγγραφέας για παιδιά και ως συγγραφέας λογοτεχνίας για ενήλικες.

Στο Παιδαγωγικό Τμήμα Προσχολικής Εκπαίδευσης του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας η Τασούλα Τσιλιμένη συνέδεσε το διδακτικό, διοικητικό και ερευνητικό της έργο με τη συγκρότηση και την ακαδημαϊκή ταυτότητα του Τμήματος. Δίδαξε επί σειρά ετών μαθήματα που κάλυπταν το χώρο της Παιδικής και Εφηβικής Λογοτεχνίας, της θεωρίας της αφήγησης, της φιλοαναγνωσίας και της διδακτικής αξιοποίησης του λογοτεχνικού κειμένου στην προσχολική και πρωτοσχολική εκπαίδευση. Παράλληλα, υπηρέτησε το Τμήμα από θέσεις ευθύνης, μεταξύ των οποίων και αυτή της Προέδρου, συμβάλλοντας καθοριστικά στη θεσμική του οργάνωση, στην ανάπτυξη των σπουδών και στη διασύνδεσή του με την εκπαιδευτική και πολιτισμική πραγματικότητα.

Η ίδια συχνά αναφέρει ότι «οι ιδέες είναι μικρόβια»: άλλες τις κληρονόμησε, – όπως η ίδια αναγνωρίζει – από τον Βασίλη Αναγνωστόπουλο, και άλλες τις καλλιέργησε και τις κληροδοτεί με τη σειρά της. Στο πνεύμα αυτό, η δράση της υπήρξε διαρκώς εξωστρεφής. Είναι διευθύντρια του επιστημονικού περιοδικού *KEIMENA* (<https://journals.lib.uth.gr/index.php/keimena>) του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, του μοναδικού ελληνικού διαδικτυακού περιοδικού αφιερωμένου αποκλειστικά στη θεωρία και την έρευνα της Παιδικής και Εφηβικής Λογοτεχνίας. Διετέλεσε Πρόεδρος του Πανελληνίου Ομίλου Φίλων της Αφήγησης, συμβάλλοντας ουσιαστικά στη θεσμική αναγνώριση και διάδοση της προφορικής αφήγησης στην Ελλάδα, ενώ υπήρξε η ψυχή του Φεστιβάλ Αφήγησης Ολύμπου, ενός πολιτιστικού θεσμού που συνδέει την αφήγηση με τον τόπο, τη μνήμη και την κοινότητα. Επίσης, υπήρξε για χρόνια διευθύντρια του

Εργαστηρίου Λόγου και Πολιτισμού του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, ίδρυσε το Μουσείο Παιδικής και Εφηβικής Λογοτεχνίας, διατέλεσε Πρόεδρος του συλλόγου «Φίλοι του Μουσείου Παιδικής & Εφηβικής Λογοτεχνίας», και εργάστηκε συστηματικά για τη διάσωση, μελέτη και ανάδειξη της λογοτεχνικής κληρονομιάς για παιδιά και νέους. Παράλληλα υπήρξε μέλος κριτικών επιτροπών (Υπουργείο Πολιτισμού, ΚΕΠΒ, ΓΛΣ, Διαγωνισμού διηγήματος Α. Σαμαράκη, κ.ά.), πολιτιστικών σωματείων και φορέων (ΚΕΠΒ, ΓΛΣ, Εταιρία Συγγραφέων Βορείου Ελλάδος, Κύκλος ποιητών κ.ά.), ενώ έχει ασχοληθεί και με την κριτική λογοτεχνικών βιβλίων για παιδιά και ενήλικες.

Ιδιαίτερη θέση στο έργο της κατέχουν οι καινοτόμες δράσεις που εξασφαλίζουν μια πολυεπίπεδη προσφορά, τόσο εντός όσο και εκτός του πανεπιστημιακού χώρου. Οι Γιορτές Ποίησης στον Βόλο απετέλεσαν χαρακτηριστικό παράδειγμα της σύνδεσης της πανεπιστημιακής ζωής με την πόλη και τους ανθρώπους της, μετατρέποντας την ποίηση σε βιωματική εμπειρία. Διοργάνωσε ημερίδες για την ποίηση με καλεσμένους ποιητές και ποιήτριες και εμπνεύστηκε την «Κολόνα της Ποίησης» στον χώρο του Πανεπιστημίου, όπου φοιτήτριες και φοιτητές άφηναν το αγαπημένο τους ποίημα, δημιουργώντας ένα ζωντανό αρχείο λόγου· γύρω της συγκεντρωνόταν καθημερινά ένα «σμάρι» αναγνωστών, που διάβαζε, αντάλλαζε και συζητούσε στίχους τόσο στο χώρο του Πανεπιστημίου όσο και στην πόλη του Βόλου. Παράλληλα, διοργάνωσε το πρώτο διήμερο Δημιουργικής Γραφής σε ακαδημαϊκό χώρο με εισηγήσεις και εργαστήρια από θεωρητικούς και αναγνωρισμένους συγγραφείς, ενώ πρακτικές όπως το bookcrossing, δηλαδή η ελεύθερη ανταλλαγή βιβλίων σε δημόσιους χώρους, ανέδειξαν τη φιλαναγνωσία ως κοινωνική πρακτική, ενθαρρύνοντας την κυκλοφορία των βιβλίων και των ιδεών πέρα από τα όρια των παραδοσιακών χώρων ανάγνωσης.

Πλούσιο είναι και το συγγραφικό της έργο που περιλαμβάνει πλήθος ερευνητικών μελετών, τις οποίες εκπόνησε ως ερευνήτρια της Παιδικής και Εφηβικής Λογοτεχνίας, πολλές από τις οποίες υλοποιήθηκαν σε συνεργασία με άλλους ερευνητές. Τα ερευνητικά της ενδιαφέροντα εστιάζουν κυρίως στη λογοτεχνία για παιδιά και εφήβους και σε ζητήματα που τη διατρέχουν, όπως η δημιουργική διαδικασία, καθώς και η λογοτεχνία στη σχολική τάξη, με ιδιαίτερη έμφαση στο νηπιαγωγείο. Έχει δημοσιεύσει αυτοτελή βιβλία, καθώς και πλήθος άρθρων σε ελληνικά και διεθνή επιστημονικά περιοδικά και συλλογικούς τόμους. Παράλληλα, έχει επιμεληθεί πλήθος συλλογικών επιστημονικών και λογοτεχνικών βιβλίων. Ενδεικτικά, αναφέρονται τα έργα *Εισαγωγή στην Παιδική και Εφηβική Λογοτεχνία της Ευρώπης* (σε συνεργασία με την Ελένη Κονταξή) και *Αλκη Ζέη: Ιστορία, μνήμη και αυτοβιογραφία* (σε συνεργασία με τη Βασιλική Βασιλούδη).

Η Τασούλα Τσιλιμένη διαθέτει το χάρισμα να απευθύνεται σε διαφορετικά ακροατήρια με λόγο επιστημονικό και συγχρόνως προσιτό. Έτσι, συγγράφει έργα που απευθύνονται σε νηπιαγωγούς, όπως το *Φιλαναγνωσία και Κοινωνικοσυναισθηματική Ανάπτυξη του παιδιού* (σε συνεργασία με την Αναστασία Πατέρα), σε εκπαιδευτικούς όλων των βαθμίδων, όπως το *Graphic Novel και Ολοκαύτωμα* (με τη Γεωργία Καραντώνη), αλλά και σε γονείς, όπως συμβαίνει με το πρόσφατο βιβλίο *Διάβασέ μου ένα βιβλίο* (σε συνεργασία με τη Γεωργία Καραντώνη και τον Χρήστο Χαρακόπουλο),

το οποίο υπογραμμίζει τη σημασία της κοινής ανάγνωσης για τη μάθηση και την ανάπτυξη των παιδιών.

Παράλληλα απευθύνεται και στα παιδιά με βιβλία που συμβάλλουν στην αισθητική τους καλλιέργεια και τη γνώση της λογοτεχνικής παραγωγής. Ως συντονίστρια της συγγραφικής ομάδας για τα *Ανθολόγια Α' και Β' Το Δελφίνι*, συνέβαλε καθοριστικά στη διαμόρφωση αναγνωστικών εμπειριών που στηρίζονται στη λογοτεχνική ποιότητα και την παιδαγωγική ευαισθησία. Με αυτόν τον τρόπο, το επιστημονικό της έργο υπερβαίνει τα όρια του πανεπιστημίου και λειτουργεί ως γέφυρα ανάμεσα στη θεωρία, την εκπαιδευτική πράξη και την καθημερινή ζωή.

Ωστόσο, το έργο της δεν περιορίζεται στην ερευνητική και θεωρητική προσέγγιση της Παιδικής και Εφηβικής Λογοτεχνίας, αλλά συνδυάζεται ουσιαστικά με τη συγγραφή λογοτεχνικών έργων για μικρά παιδιά. Η διπλή ταυτότητα της Τασούλας Τσιλιμένη ως δημιουργού παιδικών βιβλίων και πανεπιστημιακής ερευνήτριας την καθιστά ικανή να υπερβαίνει τα στερεότυπα και τους διχασμούς μεταξύ τέχνης και επιστήμης, ακαδημαϊκής έρευνας και φαντασίας. Στο έργο της, η συγγραφή δεν είναι απλώς μια δημιουργική πράξη, αλλά ταυτόχρονα μια μορφή έρευνας. Κάθε λογοτεχνικό της κείμενο εφαρμόζει και δοκιμάζει στην πράξη θεωρητικά δεδομένα, ενώ η βαθιά γνώση της για τη λογοτεχνία τροφοδοτεί τη φαντασία και την αφηγηματική πρωτοτυπία. Η Τασούλα Τσιλιμένη συνδέει το «γράφω» με το «ερευνώ», καθιστώντας τη θεωρία και τη δημιουργία αλληλοσυμπληρούμενες και αζεχώριστες έννοιες, που διαρκώς αλληλοτροφοδοτούνται και ενισχύονται:

Η δουλειά της ως ερευνήτριας της παιδικής λογοτεχνίας ωφελείται από την ιδιότητα της ως συγγραφέως και τη βαθιά γνώση του βιβλίου «εκ των έσω». Ως δημιουργός γνωρίζει τις αφηγηματικές και αισθητικές προκλήσεις που θέτει το παιδικό βιβλίο. Από τη συνεργασία με τους εικονογράφους παρακολουθεί στενά τη διαδικασία μετατροπής του λόγου σε εικόνα· με τους εκδότες, το πώς μετασχηματίζεται το κείμενο σε βιβλίο· και με τα παιδιά, παρακολουθεί την υποδοχή του έργου, αποκτώντας μια πιο σύνθετη κατανόηση της παιδικής λογοτεχνίας.

Αλλά και ως συγγραφέας παιδικών βιβλίων, η Τασούλα Τσιλιμένη αντλεί ουσιαστικά από τη βαθιά γνώση της θεωρίας της Παιδικής Λογοτεχνίας, γεγονός που προσδίδει στα κείμενά της πολυεπίπεδο χαρακτήρα. Τα έργα της μπορούν να διαβαστούν από τα παιδιά ως αφηγήσεις φαντασίας, ενώ ταυτόχρονα προσφέρονται για ανάλυση από μελετητές της παιδικής λογοτεχνίας, χάρη στη σύνθετη αφηγηματική τους δομή. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το βιβλίο *Πέντε ελέφαντες στη ζούγκλα*, όπου πέντε ελέφαντες σε διαφορετικά χρώματα εισβάλλουν στο σαλόνι ενός σπιτιού, μετατρέποντας τον οικείο χώρο σε πεδίο παιχνιδιού και φαντασίας για ένα μικρό παιδί. Με την εμφάνιση της μητέρας, οι ελέφαντες επιστρέφουν στις σελίδες του βιβλίου που εκείνη διαβάζει στον γιο της· ενός βιβλίου που συμπίπτει με αυτό που κρατά στα χέρια του και ο ίδιος ο αναγνώστης.

Το ζωντανό αφηγηματικό ύφος, σε συνδυασμό με την ελκυστική εικονογράφηση της Χρύσας Σπυρίδωνος, καθιστά το έργο ιδιαίτερα αγαπητό στο παιδικό κοινό. Παράλληλα, για τον ενήλικο αναγνώστη το βιβλίο ενεργοποιεί πρόσθετα επίπεδα

ανάγνωσης, καθώς η αφήγηση αξιοποιεί την τεχνική της *mise en abyme* (τεχνική της *αβύσσου*), δηλαδή την ένθεση ενός έργου μέσα στο ίδιο το έργο, μια ιδιαίτερη μορφή αφηγηματικού καθρεπτισμού. Η τεχνική αυτή, γνωστή ήδη από την ιστορία της τέχνης – χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί ο πίνακας *Las Meninas* του Βελάσκεθ, όπου ο ζωγράφος, το έργο και ο θεατής συνυπάρχουν σε μια σύνθετη σχέση αντανάκλασης–συναντάται στη λογοτεχνία ως εργαλείο αυτοαναφορικότητας. Στους *Πέντε ελέφαντες στη ζούγκλα*, το εσωκειμενικό βιβλίο που διαβάζει η μητέρα ταυτίζεται με το εξωκειμενικό που κρατά στα χέρια του ο πραγματικός αναγνώστης δημιουργώντας έναν κυκλικό αφηγηματικό χώρο που θέτει σε δοκιμασία τα όρια ανάμεσα στην πραγματικότητα και τη φαντασία. Ως μεταμυθοπλαστική τεχνική, η *mise en abyme* δεν περιορίζεται στην απλή αφηγηματική ευρηματικότητα, αλλά υπονομεύει παιγνιωδώς τις αφηγηματικές, και όχι μόνο, βεβαιότητες, αποκαλύπτοντας τη διαδικασία κατασκευής του ίδιου του κειμένου. Με τον τρόπο αυτό, το έργο καλεί τον αναγνώστη να αναστοχαστεί πού ακριβώς τοποθετούνται τα όρια ανάμεσα στον κόσμο της αφήγησης και εκείνον της πραγματικής εμπειρίας.

Παράλληλα, οι *Πέντε ελέφαντες στη ζούγκλα*, θέτουν εμμέσως το ερώτημα για το πώς «γίνονται» τα βιβλία. Η απάντηση προκύπτει μέσα από την έντονη διακειμενικότητα των *Πέντε Ελεφάντων*, όπου το κείμενο συνομιλεί ανοιχτά με εμβληματικά έργα της Παιδικής Λογοτεχνίας. Ο μικρός ήρωας του βιβλίου παραπέμπει στον Μαξ, τον άρχοντα της φανταστικής ζούγκλας της *Χώρας των Τεράτων* επαναφέροντας το μοτίβο του παιδιού που μετακινείται ανάμεσα στον πραγματικό και τον φανταστικό κόσμο. Παράλληλα, σε επίπεδο εικονογράφησης, ο αναγνώστης λογοτεχνικών κειμένων για παιδιά αναγνωρίζει αμέσως το *Μολυβένιο Στρατιώτη*, ενώ η προβοσκίδα του καφέ ελέφαντα λειτουργεί ως οπτική αναφορά στον *Τενεκεδένιο από τον Μάγο του Οζ*. Αυτή η διακειμενική συνομιλία φαίνεται να διατυπώνει και την απάντηση στο ερώτημα του πώς γίνονται τα βιβλία: τα βιβλία γεννιούνται από άλλα βιβλία, μέσα από μια αδιάκοπη αλυσίδα αφήγησης, μνήμης και φαντασίας, όπου κάθε νέο κείμενο επαναδιαπραγματεύεται, μετασχηματίζει και εμπλουτίζει τα προϋπάρχοντα.

Ένα δεύτερο σημαντικό όφελος της διπλής ιδιότητας της Τασούλας Τσιλιμένη ως θεωρητικού και δημιουργού της Παιδικής Λογοτεχνίας φαίνεται να είναι και η επιλογή και η επεξεργασία σύγχρονων θεμάτων, τα οποία εντάσσονται οργανικά σε μια αφήγηση χωρίς διδακτισμό. Ως συγγραφέας παιδικών βιβλίων, η Τασούλα Τσιλιμένη αντλεί ουσιαστικά από τη θεωρητική της γνώση, μετασχηματίζοντάς την σε ζωντανό αφηγηματικό υλικό.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το βιβλίο *Μια αρκούδα στη μπανιέρα*, σε εικονογράφηση Αιμιλίας Κονταίου. Σε αυτό το βιβλίο ο χώρος του παιδικού δωματίου μετατρέπεται σε έναν αυτοσχέδιο «ζωολογικό κήπο»: λούτρινα παιχνίδια κατακλύζουν το σπίτι, κινητοποιώντας τη φαντασία και το παιχνίδι του παιδιού. Ο πατέρας τα κουβαλά με ενθουσιασμό, το παιδί απολαμβάνει την υπερβολή, ενώ η φαντασία οδηγείται στα άκρα, σε σημείο που ακόμη και οι γείτονες τα εκλαμβάνουν ως αληθινά ζώα. Ωστόσο, τα λούτρινα προέρχονται από τα σκουπίδια, επισκευάζονται και επαναχρησιμοποιούνται,

μετατοπίζοντας την αφήγηση από την αχρήστευση και την καταστροφή στην επαναχρησιμοποίηση.

Πίσω από την κωμική και ευφάνταστη επιφάνεια της ιστορίας ενυπάρχει σαφώς ένα σύγχρονο θεματικό υπόβαθρο: η επαναχρησιμοποίηση των αντικειμένων (*re-use*), η αξία της ανταλλαγής, καθώς και η ιδέα ότι τα αντικείμενα δικαιούνται μιας «δεύτερης ζωής» αντί της μετατροπής τους σε άχρηστα σκουπίδια που θα πνίξουν τον πλανήτη. Η επιστροφή του πατέρα στο σπίτι με τα παιχνίδια μέσα σε σακούλες απορριμμάτων υπαινίσσεται μια στάση ζωής αντίθετη στον καταναλωτισμό και την αλόγιστη αγορά, προτείνοντας τη φροντίδα των κοινών πόρων. Το κείμενο αντλεί από το εννοιολογικό οπλοστάσιο της αειφορίας και του προσωπικού οικολογικού αποτυπώματος, καταγράφοντας μια σύγχρονη, κοινοτική αντίληψη για τη διαχείριση των υλικών αγαθών. Σε αντίθεση με αφηγήσεις τύπου *Toy Story*, στο βιβλίο της Τσιλιμένη τα παιχνίδια δεν προσωποποιούνται προβάλλοντας τον καημό του «παρατημένου» αντικειμένου και την εικόνα του «αγνώμονος» χρήστη. Εδώ το ενδιαφέρον μετατοπίζεται από το συναίσθημα του αντικειμένου στην ευθύνη της κοινότητας και κυρίως στην προστασία των πόρων της.

Γενικότερα, η οπτική γωνία μέσα από την οποία αρθρώνονται οι ιστορίες στα βιβλία της Τασούλας Τσιλιμένη παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το βιβλίο *Οι ιστορίες του Σάββα: Πώς να επιβιώσετε από τους γονείς όταν πάτε σχολείο*, όπου, αν και βασικός πρωταγωνιστής είναι ο μικρός Σάββας και η αφηγηματική φωνή ανήκει πρωτίστως στο παιδί, αναδεικνύεται με σαφήνεια η οπτική του γονιού που στέλνει για πρώτη φορά το παιδί του στο σχολείο. Οι ιστορίες φωτίζουν, με χιούμορ και τρυφερότητα, τις αγωνίες, τους φόβους και τις ανασφάλειες των γονέων: γιατί μένουν ξάγρυπνοι την παραμονή της πρώτης σχολικής ημέρας, γιατί καταδιώκουν με το αυτοκίνητο το σχολικό λεωφορείο στην εκδρομή ή πώς εμπλέκονται υπερβολικά ακόμη και σε μια σχολική εργασία ζωγραφικής; Το βιβλίο που πραγματεύεται την πρώτη μέρα στο σχολείο και άλλες καθημερινές «αγωνίες» της οικογενειακής ζωής, συγκροτούν ένα αφηγηματικό πεδίο, όπου η παιδική και η γονεϊκή εμπειρία συνυπάρχουν και συνομιλούν. Πρόκειται για βιβλία που, χωρίς διδακτισμό, θέτουν τα θεμέλια για την καλλιέργεια ουσιαστικών διαγενεακών σχέσεων, αναγνωρίζοντας και νομιμοποιώντας τις συναισθηματικές ανάγκες όχι μόνο των παιδιών, αλλά και των ενηλίκων για θέματα που αφορούν στα παιδιά.

Επιπλέον, παράλληλα με τις δύο ιδιότητες της Τασούλας Τσιλιμένη ως ακαδημαϊκού και συγγραφέα παιδικών βιβλίων, έρχεται να προστεθεί και μια τρίτη: η δραστηριότητά της στο χώρο της λογοτεχνίας για ενήλικες. Βιβλία όπως *Το κουμπί* που περιλαμβάνει δεκατρείς μικρές ιστορίες, και *Το πάρκο της μνήμης* αναδεικνύουν τη μικρή φόρμα σε όλο της το μεγαλείο. «Η μικρή φόρμα στην πιο μεγάλη της ώρα» θα πει ο Ισίδωρος Ζουργός. Ακόμη και η ποιητική της παραγωγή, όπως η *Αφωνία του απογεύματος* και *Η γυναίκα δέντρο* επιβεβαιώνει την ευαισθησία της στην παρατήρηση της ζωής και των συναισθημάτων, ενώ η γλώσσα της παραμένει ακριβής, λιτή και πλούσια.

Παρόλο που το έργο της Τσιλιμένη κινείται σε τόσα πολλά επίπεδα, και απευθύνεται σε ένα τόσο μεγάλο ηλικιακό εύρος αναγνωστών, η αίσθηση του αναγνώστη των λογοτεχνικών της κειμένων είναι ότι η μετάβαση από τα παιδικά κείμενά της στα ενήλικα ήταν μια απόλυτα φυσική διαδικασία. Στα διηγήματα για ενήλικες το παιδί φαίνεται να είναι...πανταχού παρόν, αφού συχνά εμφανίζεται στις ιστορίες της με τη μορφή του παιδιού που η συγγραφέας υπήρξε κάποτε. Παιδικές μνήμες και κοινές αναφορές, όπως εκείνη του κουτιού του Καλγκόν (στη συλλογή *Το Κουμπί*), διαπερνούν τα κείμενα που η Τασούλα απευθύνει σε ενήλικο ακροατήριο και ανακαλούν την καθημερινότητα μιας αλλοτινής παιδικότητας. Το παιδί παραμένει ζωντανό μέσα της - κάτι που καθίσταται προφανές ακόμη και στον τρόπο με τον οποίο η ίδια επιλέγει να αυτοπαρουσιάζεται: στις φωτογραφίες που συνοδεύουν τα βιογραφικά της, άλλοτε τη βλέπουμε πάνω σε ένα καρουσέλ και άλλοτε να φιλά έναν τεράστιο σκύλο φτιαγμένο από πολύχρωμες ψηφίδες. Δεν πρόκειται για τυχαίες εικόνες, αλλά για ευσύνοπτες οπτικές δηλώσεις στάσης ζωής και συγγραφικής ταυτότητας.

Στα λογοτεχνικά κείμενά της για ενηλίκους, η παιδική ηλικία δεν λειτουργεί απλώς ως θεματικό υπόστρωμα, αλλά ως ενεργός τρόπος θέασης του κόσμου: ένα βλέμμα απορημένο, ευαίσθητο, ικανό να συλλαμβάνει τη σημασία των μικρών πραγμάτων. Η ματιά της Τασούλας Τσιλιμένη, και στα ενήλικα κείμενά της, διατηρεί τη φρεσκάδα της έκπληξης που βρίσκουμε στα παιδιά. Πώς αλλιώς θα μπορούσε να προσέξει ένα μόνο κουμπί στο ταγιέρ της μάνας (στην ομώνυμη συλλογή), ειδικά αυτό που ξηλώθηκε όταν εκείνη γλίστρησε την πρώτη φορά που με καμάρι το φόρεσε; Και πώς αλλιώς θα μπορούσε να εστιάσει στο ίδιο κουμπί χρόνια αργότερα όταν η μάνα μέσα στο νεκρικό της φέρετρο ξεγλιστρούσε από τη ζωή φορώντας το ίδιο ταγιέρ; Η παιδική ματιά είναι αυτή που μεταμορφώνει κάθε εμπειρία της ζωής σε εικόνα πρωτόγνωρη και εκπληκτική! Κι έτσι η μοναξιά, ο πόνος για την απώλεια, η συμπάθεια μεταλλάσσονται σε μικρές πολύτιμες στιγμές. Μια χούφτα κεράσια - δεξ το ομότιτλο διήγημα στο *Πάρκο της Μνήμης* - που απρόσμενα τοποθετεί ο μανάβης στη σακούλα με τις ντομάτες γίνεται η υλική απόδειξη μιας γλυκιάς παρηγοριάς για όλους εκείνους που έφυγαν από τη ζωή της, είτε γιατί το θέλησαν είτε γιατί έτσι τους έλαχε... Μέσα από αυτήν την παιδική οπτική, τα ενήλικα κείμενα της Τασούλας προσφέρουν μια αφηγηματική αλήθεια που είναι ταυτόχρονα ευαίσθητη, παραστατική και βαθιά ανθρώπινη.

Είναι γεγονός ότι το έργο της Τασούλας Τσιλιμένη, είτε ως ακαδημαϊκής ερευνήτριας είτε ως συγγραφέως βιβλίων για παιδιά και ενήλικες, διατηρεί μια αξιοσημείωτη εσωτερική ενότητα, τόσο σε επίπεδο θεματικό όσο και σε επίπεδο αφηγηματικής στάσης. Η σταθερή της προτίμηση στη μικρή φόρμα διατρέχει ολόκληρη τη δημιουργική και επιστημονική της πορεία: άλλωστε, η μικρή φόρμα απετέλεσε το θέμα της διδακτορικής της διατριβής, φανερώνοντας από νωρίς το ενδιαφέρον της για έναν τρόπο γραφής που επενδύει στη συμπύκνωση, την υπαινικτικότητα και τη δύναμη του απέριττου. Πρόκειται για μια επιλογή που δεν λειτουργεί απλώς ως τεχνική, αλλά ως

κοσμοθεωρία: οι σύντομες αφηγήσεις της, είτε απευθύνονται σε παιδιά είτε σε ενήλικες, είναι πυκνές, πολυεπίπεδες και ανοιχτές σε πολλαπλές αναγνώσεις, αφήνοντας χώρο στον αναγνώστη να συμμετάσχει ενεργά στη νοηματοδότησή τους. Με αυτόν τον τρόπο, η μικρή φόρμα αναδεικνύεται σε κοινό τόπο, όπου συναντιούνται η θεωρητική της κατάρτιση και η λογοτεχνική της ευαισθησία, επιβεβαιώνοντας τη βαθιά συνοχή του έργου της στο σύνολό του.

Η αγάπη στη δημιουργία, τόσο έντονη στο λογοτεχνικό της έργο, είναι εμφανής και στο ακαδημαϊκό της. Η Τσίλιμένη, μελετά τη δημιουργική γραφή υπό το πρίσμα της Παιδικής Λογοτεχνίας από την εποχή ακόμη που ο όρος δεν χρησιμοποιείτο ευρέως στην Ελλάδα. Από την άλλη, επιμελείται και την έκδοση παιδικών βιβλίων, τα οποία επιδιώκουν να εμπλέξουν τα παιδιά στη διαμόρφωση της αφήγησης και τη συγγραφή. Χαρακτηριστικό παράδειγμα η σειρά *Ιστορίες σε εικόνες*, δηλαδή τέσσερις φάκελοι που εμπεριέχουν οκτώ κάρτες με εικόνες, εικονογραφημένες από την Εύη Τσακνιά. Το παιδί μπορεί να τοποθετήσει με όποιον τρόπο επιθυμεί τις καρτέλες, προκειμένου να κατασκευάζει κάθε φορά μια νέα αφήγηση. Πρόκειται για παιγνιώδη άσκηση που ενισχύει τον ελεύθερο λόγο και την αφηγηματική φαντασία.

Από την άλλη, ακόμη και οι τίτλοι των βιβλίων της θα μπορούσαν να λειτουργήσουν ως προτροπές δημιουργικής γραφής: *Γάτα, σκύλος κι ένα αρνί: Πορτρέτα σε μια γκαλερί*, *Η απαγωγή της μοβ γραβάτας*, *Μια αρκούδα στη μπανιέρα*, *Το κυνήγι της πρασινοπασχαλίτσας*, *Για όλα φταίει ο κουραμπιές*. Όλοι αυτοί οι τίτλοι μπορούν να μετατραπούν σε ασκήσεις μαντέματος ή δημιουργικής σύνθεσης για τα παιδιά. Για παράδειγμα, στο *Για όλα φταίει ο κουραμπιές*, η διατύπωση του τίτλου ενεργοποιεί τη φαντασία και τον διάλογο, καθώς τα παιδιά αποδίδουν την ενοχή του κουραμπιέ σε διαφορετικές αιτίες που εκκινούν διαφορετικές ιστορίες: Ο κουραμπιές φταίει «γιατί γεμίζει τον τόπο σκόνες» ή «μας κάνει χοντρούς» ή «χαλάει τα δόντια» ή «τσακώνεται με το μελομακάρονο, γιατί νομίζει ότι αυτό είναι το καλύτερο γλυκό».

Σε όλο το έργο της, επιστημονικό και λογοτεχνικό, επανέρχονται θέματα που η ίδια αγαπά και μελετά, με τρόπο που συνδέει οργανικά την ερευνητική εργασία με τη δημιουργική γραφή. Κεντρική θέση σε αυτήν τη σύνδεση κατέχει η φύση και η περιβαλλοντική ευαισθησία. Η Τασούλα Τσίλιμένη, η οποία θυμάται μέσα από τα φυτά, αφού σε κάθε τόπο που επισκέπτεται παίρνει ένα κλαράκι, για να το φυτέψει στον κήπο της, αγαπά το πράσινο, τα λουλούδια και τα δέντρα και αντιμετωπίζει τη φύση, όχι μόνο ως αντικείμενο αισθητικής απόλαυσης, αλλά ως πεδίο μάθησης, συμβολισμού και πολιτισμικής ευθύνης. Για αυτό και δεν ήταν έκπληξη η κυκλοφορία του βιβλίου *Η χρήση της αφήγησης ως εργαλείο μάθησης στην Περιβαλλοντική Εκπαίδευση*, που συνέγραψε με την Ευαγγελία Αγγελίδου, και στο οποίο η συνάντηση της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης με την αφήγηση προσεγγίζεται στο πλαίσιο της διεπιστημονικότητας και της διαθεματικότητας. Η ίδια προβληματική διατρέχει και το λογοτεχνικό της έργο, αφού η φύση λειτουργεί ως ζωντανός φορέας νοημάτων, αξιών και σχέσεων, επιβεβαιώνοντας ότι για την Τσίλιμένη η επιστήμη και η αφήγηση συνιστούν αλληλένδετους τρόπους κατανόησης του κόσμου.

Γι' αυτό και το σύμβολο του δέντρου είναι ιδιαίτερα σημαντικό και διατρέχει συστηματικά το λογοτεχνικό της έργο. Στα βιβλία της συγκαταλέγονται κάποια με εύγλωττους τίτλους: *Ένα δέντρο μεγαλώνει παντού* (εικονογράφηση Χαρά Μαραντίδου), *Δέντρο από αγάπη* (εικονογράφηση Δέσποινα Καραπάνου), καθώς και το βιβλίο ενηλίκων *Η γυναίκα δέντρο*. Παράλληλα, δέντρα κυριαρχούν στα εξώφυλλα άλλων, παρότι δεν υπάρχει αναφορά στον τίτλο τους - δεξ το ευαίσθητο εξώφυλλο στο *Μήνυμα της αγάπης* (εικονογράφηση Μυρτώ Δεληβοριά). Για την Τσιλιμένη το δέντρο λειτουργεί ως παντοδύναμο σύμβολο ανάπτυξης, συμβολίζει την αίσθηση του ανήκειν και της ριζωμένης ταυτότητας σε έναν κόσμο όπου η εμπειρία του ξεριζωμού είναι διαρκώς παρούσα. Προσφέρει προστασία απέναντι στις ποικίλες «καιρικές συνθήκες» της ζωής, λειτουργώντας ως καταφύγιο, σκιά και τόπος ασφάλειας, τόσο κυριολεκτικά όσο και μεταφορικά. Ταυτόχρονα, ενσωματώνει την υπόσχεση της περιπέτειας και της ελευθερίας μέσα από το παιχνίδι, το σκαρφάλωμα και την εξερεύνηση, στοιχεία που συνδέονται άμεσα με την παιδική εμπειρία και τη ενσώματη γνώση του κόσμου. Ακόμη, το δέντρο, ως σύμβολο δοσίματος και γενναιοδωρίας, επαναφέρει σταθερά την ανάγκη επαφής με τη φύση και την οικολογική συνείδηση, υπογραμμίζοντας την ευθύνη του ανθρώπου απέναντι στο φυσικό περιβάλλον.

Συνοψίζοντας, το έργο της Τασούλας Τσιλιμένη συγκροτεί ένα ενιαίο και συνεκτικό σύμπαν, όπου η ακαδημαϊκή έρευνα και η γραφή για παιδιά και ενήλικες δεν λειτουργούν ως διακριτές περιοχές, αλλά ως συγκοινωνούντα δοχεία. Η παιδική ματιά, η παράδοση, η φύση διατρέχουν το έργο της ως σταθερές αξίες, επιβεβαιώνοντας ότι για την ίδια το «γράφω» είναι τρόπος γνώσης και μορφή επικοινωνίας και φροντίδας για τον άλλο. Το έργο της ως πανεπιστημιακής δασκάλας και ερευνήτριας με σταθερό προσανατολισμό προς την εκπαίδευση και την κοινωνία, αποτυπώνεται όχι μόνο στις μελέτες της, αλλά και στον τρόπο που φοιτήτριες και φοιτητές μύηθηκαν στη μαγεία της Παιδικής Λογοτεχνίας. Παράλληλα, στα λογοτεχνικά της κείμενα, η Τσιλιμένη καταφέρνει να μιλά στα παιδιά χωρίς απλοϊκότητα και στους ενήλικες χωρίς την απώλεια της έκπληξης, μετατρέποντας τη λογοτεχνία σε χώρο συνάντησης γενεών, εμπειριών και νοημάτων. Πρόκειται για ένα έργο που φυσικά δεν ολοκληρώνεται με τη συνταξιοδότηση, αλλά συνεχίζει να αναπτύσσεται, όπως τα δέντρα, τα παιδιά και τα καλά βιβλία: αθόρυβα, και από μέσα προς τα έξω.